

Brandhout

Brandhout

Wim Gerard Tubbing

Bewerkt door Laura Weeda

Uitgeverij Boom

Dit boek is mede mogelijk gemaakt door Stichting Vrienden
van Sravana.

© Uitgeverij Boom, Stichting W.G. Tubbing
Omslag Bart van der Toorn, Amsterdam
Binnenwerk Zeno Carpentier Alting, Amsterdam
Drukkerij Wilco

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden van de in deze uitgave gebruikte foto's te achterhalen. Mocht u desondanks menen dat uw rechten niet zijn gehonoreerd, dan kunt u contact opnemen met
Uitgeverij Boom.

ISBN 9789089532084 | NUR 680
ISBN e-book 9789461276100
www.uitgeverijboom.nl

Inhoud

Voorwoord 7

Inleiding 9

Brandhout, W.G. Tubbing 37

Verantwoording 245

Inventarisatie van Tubbing's werk 251

Voorwoord

Op 11 januari 2008 overleed Wim Gerard Tubbing. Zijn gehele vermogen liet hij na aan de Stichting Vrienden van Sravana.* Volgens zijn testament diende een deel van dit vermogen te worden besteed aan het uitgeven van zijn creatieve werk. Om aan deze wens te voldoen is Stichting W.G. Tubbing opgericht, die een inventarisatie maakte van alle manuscripten van romans, reisverhalen, teksten en gedichten die bij de notaris in bewaring waren gegeven.

Na een grondig research in opdracht van uitgeverij Boom heeft Laura Weeda ervoor gekozen het manuscript van de roman *Brandhout* te bewerken en aan te vullen.

Dit boek geeft een inkijk in de jeugd- en oorlogstrauma's van Wim Tubbing en in zijn latere ervaringen in de psychiatrische kliniek van professor Jan Bastiaans, die het mede tot een verrassend en aangrijpend verhaal maken.

Het geheel geeft een goed beeld van het leven van een boeiend, complex en eigenzinnig mens. Om dat beeld te aan te scherpen schreef Laura Weeda op basis van onderzoek en vele gesprekken bovendien een uitgebreide inleiding over de

auteur en de context waarbinnen de roman moet worden geplaatst.

Het bestuur van de Stichting is zeer verheugd dat met de uitgave van *Brandhout* aan de bijzondere laatste wens van de heer Tubbing tegemoet is gekomen.

Doetinchem, november 2014
Bestuur Stichting W.G. Tubbing

* De Stichting Vrienden van Sravana stelt zich ten doel de terminale zorgverlening in Doetinchem en omgeving mede gestalte te geven. De stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door gelden, geldswaarden of andere vermogensbestanddelen ter beschikking te stellen van de Stichting Sravana, hospice te Doetinchem. De materiële ondersteuning betreft in principe niet de ondersteuning in de exploitatie van de Stichting Sravana maar het verstrekken van financiële middelen ten behoeve van verbouwingen en/of uitbreiding van het gasthuis of aanschaf van duurzame kapitaalgoederen en gebruiksgoederen.

Inleiding

De woorden uit het testament van Wim Gerard Tubbing, waarin hij verklaart dat een deel van zijn nagelaten vermogen dient te worden besteed aan de promotie van zijn creatief werk, riep bij het bestuur van de Stichting Vrienden van Sravana te Doetinchem een aantal belangrijke vragen op: om welk (soort) creatief werk gaat het? Om wat voor kwaliteit gaat het? En: hoe precies aan deze wens te voldoen? Om deze vragen goed te kunnen beantwoorden, werd de Stichting W.G. Tubbing in het leven geroepen.

Het boek dat voor u ligt is de realisatie van de in het testament uitgesproken wens, waaraan in een samenwerking tussen Stichting W.G. Tubbing, uitgeverij Boom en mij als redacteur gehoor werd gegeven. Om *Brandhout* postuum te kunnen bewerken heb ik mij in het werk en leven van Wim Tubbing verdiept. Wie was deze man die eigennuttig en spitsvondig genoeg was om zijn werk op deze manier gepubliceerd te krijgen?

Wim Tubbing bleek hoogbegaafd, buitengewoon eigenwijs en een enorme herrieschopper. Zijn familieleden wilden over het algemeen niet met mij praten vanwege verstoorde relaties en een van de weinige kennissen in zijn latere leven

was een advocaat. Mijn nieuwsgierigheid werd gaandeweg alleen maar meer gewekt, evenals mijn bewondering voor zijn wilskracht en geloof in eigen schrijverschap.

Dat hij daarvoor bij leven weinig erkenning genoot, heeft alles te maken met de genoemde eigenschappen. Tubbing maakte ruzie met uitgevers en weigerde, indien zijn vertrouwen niet was gewekt, naar commentaar te luisteren. Andere schrijvers vond hij over het algemeen maar niks. Ook zijn stijl komt overeen met zijn karakter: 'recht voor zijn raap' (zoals hij het omschrijft), staccato, erg subjectief.

Toch kostte het weinig moeite om in het ruwe materiaal een ontroerende en zelfs spannende roman te ontdekken, die mede door Tubbing's verblijf bij 'lsd-professor' Jan Bastiaans, zijn sfeervolle beschrijvingen van de oorlogsjaren en zijn latere eenzaamheid een mooi beeld geven van het leven van een boeiend en extravert persoon.

Vermoedelijk is voor Tubbing met deze publicatie behalve aan die ene wens ook voldaan aan het verlangen zijn persoonlijke verhaal openbaar te maken. Want achter de herrieschopper bleek een gevoelig man verscholen te zitten, die gedichten schreef en die, door zijn levensverhaal steeds opnieuw op te tekenen, in het reine probeerde te komen met het vermeende onrecht dat hem in zijn jeugd was aangedaan.

Hoe ik bij het redigeren te werk ben gegaan vertel ik in de verantwoording. Om te beginnen volgt hier het verslag van mijn onderzoek naar de persoon Wim Gerard Tubbing. Zijn levensverhaal biedt een interessante context bij de roman *Brandhout*. Maar wie dat liever wil, begint met het lezen van de roman zelf. Want, zoals Wim Tubbing het in een van zijn manuscripten zelf verwoordt, 'het is de kracht van ieder creatief werk, dat het op zichzelf kan staan'.

Wim Gerard Tubbing werd op 2 november 1930 geboren in Doesburg als zoon van Hendrikus Petrus Tubbing en Catharina Andrisia Stoer. Hij was zesde in het gezin, met vier oudere broers en een oudere zus. Toen hij zes was verrok de familie, inmiddels uitgebreid met nog twee jongens en een meisje, naar Groenlo, waar zijn vader hoofd werd van de Aloisiuschool, voor lager onderwijs en uitgebreid lager onderwijs (ulo), en directeur van de handelsavondschool. Ze werden gehuisvest in de ambtswoning naast de school, waar nog eens vier kinderen werden geboren.

Het gezin Tubbing had de voor die tijd gebruikelijke verdeling: vader verdiende het geld, moeder hield zich bezig met de verzorging van de kinderen en het huishouden. Als hoofd van de school was vader Tubbing in die tijd een van de 'notabelen' van het stadje, dat destijds ongeveer 4500 inwoners telde. Deze status beïnvloedde ook de positie van de kinderen, die een andere behandeling genoten dan 'het gewone volk'. Daartegenover stonden verwachtingen. Voor Wim, met zijn dwarse aard, waren die van grote invloed.

De ambtswoning was ruim en erachter lag de speelplaats van de school, waar de kinderen in hun jeugd volop verbleven. Er stond ook een stuk stadsmuur uit de zestiende eeuw, waaromheen ze kuilen groeven en waarachter Wim de boomhut maakte die hij in *Brandhout* noemt. Vader Tubbing breidde de ulo uit tot mulo (de 'm' staat voor 'meer'), een omvangrijk project waar hij trots op was.

Maar met het uitbreken van de oorlog veranderde er veel. In Groenlo, dicht bij de grens met Duitsland, marcheerden op 10 mei 1940 de Duitsers de straten binnen. De jaren die volgden stonden in het teken van de bezetting. Ook in huize Tubbing, waar in één keer een einde kwam aan de zorgeloosheid, en een moeilijke, gespannen periode aanbrak.

De school werd ontruimd. Eerst kwamen er Duitsers in, later Canadezen. Twee kamers van het huis van de Tubbing moesten bovendien worden afgestaan aan de *Ortskommandant*, de bevelhebber van de plaatselijke bezetter. Vanwege veelvuldig luchtalarm werden er schuilkelders aangelegd, waar het gezin regelmatig midden in de nacht heen moest vluchten. Ook golden strenge verduisteringsregels en mocht na spertijd niemand meer de deur uit; wie dat wel deed, riskeerde een boete en was als het ware vogelvrij.

Vader Tubbing zette zich tijdens de oorlog in om de school ondanks de inbeslagname draaiende te houden. Hij huurde zaaltjes in cafés en restaurants, waar maar een plek te vinden was, om les te kunnen geven. Hij stak al zijn tijd erin. Wim had ondertussen veel problemen op school. Hij had het met name aan de stok met een van de onderwijzers, naar wie in *Brandhout* wordt verwezen met 'Potlood'. In Wims versie van het verhaal loopt het zo hoog op tussen de twee, dat deze leraar hem liet 'doubleren' toen uitkwam dat hij een vriendje stelselmatig hielp bij het maken van huiswerk en proefwerken. Het vriendje ging wél over.

Dat een kind van het schoolhoofd bleef zitten was een schande. Wims ouders besloten dat hij dan maar beter kon helpen in huis. Volgens Wim was dit zijn straf voor het schaden van zijn vaders reputatie, volgens een van zijn broers het simpele gevolg van het besluit dat hij niet goed kon leren. Helemaal van school gehaald werd Wim niet, maar hij sloeg veel dagen over. Later in de oorlog gingen de kinderen vaak periodes lang helemaal niet naar school, omdat nergens plek was om les te krijgen.

Op zijn 'spijbeldagen' werd Wim eropuit gestuurd om levensmiddelen en brandhout te halen. De voedselschaarste in het oosten van het land was zelfs tijdens de Hongerwinter niet heel groot: er werd in de omgeving genoeg verbouwd om de boeren en hun burenen te kunnen voeden. Alleen aan

broken door de boerderijen zelf en door ‘hakhoutbosjes’: kleine stukken bos die boeren van oudsher voor hun eigen voorraad brandhout gebruikten. Wim moet op zoek zijn gegaan naar zulke bosjes om daar, ongemerkt, hout vandaan te halen. Hij ging vaak met de bolderkar, waar hij de door hem bemachtigde takken en stammen op kon laden. Daarmee moest hij weer terug de open velden over.

De laatste oorlogsjaren waren voor het gezin extra zwaar. In januari 1945 overleed onverwachts de oudste zoon. Hij had net zijn diploma van de kweekschool gehaald, tot grote trots van zijn vader, die in hem een mogelijke opvolger zag. Precies een jaar na zijn dood werd weer een jongetje geboren, dat zijn naam kreeg.

In september 1945 werd vader Tubbing aangevallen door een dronken Canadese soldaat. Hij was op dat moment aan het werk in de tuin, een van zijn weinige vrijetijdsbestedingen, en zag een groep Canadezen naderen. De man die voorop liep begon aan de deur van het huis te rammelen en drong naar binnen, waar hij in de bijkeuken in een stuk hakhout een bijl vond. Vader Tubbing vluchtte de trap op, naar boven, waar een van zijn jongste zonen lag te slapen, om daar eerder te zijn dan zijn achtervolger. Om diens aandacht af te leiden vluchtte hij een andere kamer in, en zag uiteindelijk geen andere mogelijkheid dan van het balkon af te springen. Hij brak zijn heup.

Na dit voorval werd hij nooit meer de oude. Hij takelde af en een klein jaar later, februari 1946, overleed hij aan een hartaanval.

Moeder Tubbing bleef achter met twaalf kinderen. Ze was vierenzeventig en moest rondkomen van een weduwepensioen: circa vijftig procent van het laatste inkomen van haar man. Drie dagen na vaders begrafenis kwam bovendien iemand van het schoolbestuur aan de deur om te vertellen

dat de woning moest worden ontruimd voor het nieuwe schoolhoofd. Voor de familie werd een ander huis 'gevoerd', zoals dat toen ging.

Niet lang voor zijn dood had vader Tubbing besloten dat enkele kinderen naar een kostschool zouden gaan. Voor Wim werd dat de bisschoppelijke nijverheidsschool te Voorhout. Eerst werd hij er afgewezen, maar na bemoeienis van zijn oom Wim, een 'verrekt aardige vent', was hij alsnog welkom.

Wim was blij weer onderwijs te mogen volgen, maar vond het er verschrikkelijk. Hij werd gepest en leed onder een gebrek aan privacy. Hij wilde niet meedoen met teamsporten en worstelde met zijn ontluikende seksualiteit. Het liefst wilde hij onderwijs volgen aan de Leo-Stichting, een internaat in de buurt van Borculo dat in 1898 door de Rooms-Katholieke Kerk was ingewijd als opvangplaats en 'opvoedgesticht' voor jongens die niet langer thuis konden wonen. Maar Wims moeder hield vast aan de wens van zijn vader.

Toen na twee jaar de opleiding alsnog voortijdig werd afgebroken omdat de lerarenopleiding van een van Wims broers anders niet kon worden gefinancierd, was Wim opgelucht en verbolgen tegelijk; waarom nu wel, en niet toen hij aangaf hoe verschrikkelijk hij het vond? In ieder geval mocht hij nu eindelijk, zoals hij graag wilde, naar de Leo-Stichting.* Hij werkte er hard en wekte het vertrouwen van de fraters, die in hem een goede leraar zagen en hem daartoe wilden opleiden. Zijn moeder keurde het plan wegens geldgebrek af.

In 1949 verliet Wim het ouderlijk huis om op kamers

---

* Tot 1980 bleef de Leo-Stichting een internaat. Daarna kreeg het een bestemming als justitiële inrichting. Nog altijd wonen er jongeren die om uiteenlopende redenen niet thuis kunnen wonen. Bekend is dat in de Leo-Stichting veel misbruik heeft plaatsgevonden in de periode tussen 1950 en 1970. Hierover was veel ophef en verschenen twee boeken: *Een weeskind* van A. Pilgrim en *Vrome zondaars* van J. Dohmen. Tubbing heeft er niets over geschreven, hij had er een goede tijd.

te gaan wonen. Hij had het ene na het andere baantje en verdiende goed geld, als monteur en elektricien. Het was in deze periode dat Wim ontdekte ‘gouden handen’ te hebben. De lampen, fruitschalen en andere voorwerpen die hij zelf maakte van ijzer, koper en messing en vervolgens verkocht leverden hem nog wat extra’s op. Maar hij begon zich te vervelen en herstelde het contact met de fraters, via wie hij alsnog bij de lerarenopleiding terecht kwam. Van zijn gezinsleden bleef hij het meest close met broer Jan, met wie hij het altijd goed had kunnen vinden. De anderen zag hij regelmatig, maar het contact verliep stroef.

POSITIE BINNEN HET GEZIN. ‘WAAROM IK? ALLEEN.
WAAROM?’

Uit Wim Tubbing's boeken spreekt duidelijk dat zijn jeugd een traumatische periode voor hem was. Keer op keer schrijft hij de gebeurtenissen uit die jaren op in een poging er vrede mee te krijgen, waar hij treurig genoeg nooit helemaal in lijkt te zijn geslaagd.

Bij de vorming van zijn trauma zijn twee ervaringen doorslaggevend geweest. De eerste is dat hij in zijn herinnering de enige was die er door zijn ouders op uit werd gestuurd om hout te halen en tijdens schooltijd boodschappen te doen. Deze tochtjes in de schemering, als niemand hem zou zien, of in vijandelijk gebied, bijvoorbeeld over de grens, waren angstige ervaringen voor hem. Bovendien voelde hij zich eenzaam. *Waarom hij?* Van de dertien? Het was geen vraag die hij thuis kon of durfde te stellen.

Aan het einde van de oorlog hadden de tochtjes nog een ander effect op zijn ontwikkeling. Hij werd cynischer en besloot er dan maar zijn voordeel mee te doen. Zo begon hij steeds meer spullen te ‘organiseren’ (oorlogsjargon voor ste-

len), zodat hij het geld dat hij van zijn ouders meekreeg voor zichzelf kon houden, en vond hij andere inventieve manieren voor het vergaren van ‘luxegoederen’, zoals extra schoenen, of een fiets. In *Brandhout* merkt hij op dat een carrière in de criminaliteit hem niet slecht zou zijn afgegaan, en ook in andere boeken flirt hij met het idee.

De tweede traumatische ervaring heeft ook met deze tochten te maken, maar is gekoppeld aan één specifiek voorval. Het was 24 februari 1945 en Groenlo was doelwit van een Engels bombardement, waarbij tientallen doden vielen. De eigenlijke doelen (een fabriek en het hoofdkwartier van de Duitsers) werden niet geraakt, veel winkels, woonhuizen en de oude Calixtuskerk, die zich schuin tegenover de hoofdmeesterswoning bevond, wel. Zwaartepunt van de bombardementen was de weg van Winterswijk naar Groenlo, die Wim gewoon was op zijn voedseltochten te nemen. In plaats van zijn gangbare route koos hij, toen hij er op deze dag toch weer op uit werd gestuurd voor flessen melk, voor de zandpaden die er parallel aan liepen.

Maar het gevaar op deze dag was niet wat hem voor Wim zo traumatisch maakte. Het ging om de opmerking die zijn vader hem meegaf voordat hij vertrok, namelijk dat hij, mocht hem onderweg iets overkomen, maar eens moest bedenken wat een verdriet hij zijn ouders had gedaan.

Deze zin is zijn leven lang door Wims hoofd blijven spoken. Hij kwam er niet uit wat er precies mee bedoeld was en trok de ergste conclusie, namelijk dat zijn vader, die regelmatig de Ortskommandant sprak en veel naar Radio Oranje luisterde, wist wat er die dag gebeuren zou en met deze woorden wilde aangeven dat hij het als Wims eigen schuld beschouwde als hem iets zou overkomen.

De broer die ik sprak kan zich bij deze interpretatie, en bij het voorval in het algemeen, niets voorstellen. Zelf dacht ik in eerste instantie dat Wims vader bedoelde te zeggen

hoe verschrikkelijk het voor zijn ouders zou zijn als hem iets overkomen zou. Oftewel: wees voorzichtig. Het had een liefdevolle waarschuwing kunnen zijn.

De interpretaties lijken vooral iets te zeggen over de positie van de verschillende personen. Wim voelde zich ongewenst en haalde er de negatiefst mogelijke boodschap uit, zijn broer kan en wil zich niet voorstellen dat zoiets speelde binnen het gezin en verwerpt het hele gebeuren. Wat vader Tubbing met zijn woorden bedoelde – en of hij ze überhaupt zo uitgesproken heeft – blijft een vraag waarop, tot Wims grote frustratie, nooit een antwoord op kwam. Een jaar later stierf zijn vader en nam elke mogelijkheid daartoe mee het graf in.

Vanuit Wims eigen beleving is het trauma dat hij aan deze periode van zijn leven overhield hoe dan ook inleefbaar. Hij voelde zich het verwaarloosde jongetje, dat in tegenstelling tot zijn broers en zussen niet naar school mocht, eropuit werd gestuurd met alle risico's van dien en bij niemand in het gezin echt aansluiting vond, behalve dan bij zijn enkele jaren oudere broer Jan, de op drie na oudste. Jan was met hem begaan en werd volgens Wim soms ook achtergesteld, wat een wederzijds gevoel van solidariteit tot stand bracht.

Wim belandde op zijn vierentwintigste in een psychiatrische kliniek en later in een inrichting die gespecialiseerd was in het bestrijden van trauma's. Hij sliep zijn leven lang slecht, volgde slaapkuren en had ondraaglijke migraineaanvallen. Hij had periodes waarin hij niet kon praten, en was niet in staat tot intimiteit of seksualiteit. Dat dit alles door zijn jeugd kwam, is natuurlijk niet gezegd. Voor Tubbing zelf bestond daar geen twijfel over.

Volgens zijn broer moesten de Tubbing's er allemaal wel eens op uit voor een boodschap of het bos in voor hout, en gingen ze ook vaak samen op pad. Wim wilde volgens hem graag alleen, wat hij overigens beaamt in een van zijn ver-

halen, en ook strookt met zijn eigenzinnige karakter. De broer zoekt de oorzaak van de problemen rond zijn broertje in diens dwarse gedrag en opstelling binnen het gezin, zijn weigering gezag te accepteren van wie dan ook, zelfs van zijn ouders. Hij illustreert dit met het feit dat Wim na de dood van hun vader als enige geen begrip had voor de moeilijke situatie waarin hun moeder verkeerde, en haar in plaats daarvan het ene na het andere verwijt maakte. In zijn ogen dacht Wim vooral aan zichzelf en was hij niet goed in staat zich in te leven in anderen.

Het ligt voor de hand de oorzaak van Wims aparte positie binnen het gezin in zijn karakter te zoeken. Hij had grote behoefte aan aandacht, meer dan zijn ouders, die dertien kinderen hadden, hem konden geven. Dat hij moest gehoorzamen interpreteerde hij als 'straf' (hij heeft het in *Brandhout* regelmatig over 'boze sermoenen'), het gebrek aan aandacht vatte hij persoonlijk op; zijn ouders hielden niet genoeg van hem. Het zonder meer volgen van Bijbelse normen en waarden vond hij onzinnig, en dat gold ook voor het 'drillen', dat ze volgens hem in het onderwijs deden. Hij kon niet meegaan in wat er van hem verwacht werd, het maakte hem opstandig. Conform de mentaliteit van de oorlogsjaren en erna had hij weinig ruimte om zijn creativiteit en zijn afwijkende ideeën te onderzoeken. En dus raakte hij gefrustreerd.

Hij zocht onder andere troost in het boek *Het drama van het begaafde kind* van Alice Miller (1979), dat hij in het dankwoord van *Brandhout* noemt. Met dit boek opende Miller hem, zoals hij aangeeft, de ogen. En hij was niet de enige. Veel mensen lukte het naar eigen zeggen dankzij Miller 'de deur naar hun ware zelf te openen'. De Poolse psycholoog en schrijver wordt gezien als de grondlegger van de moderne psychoanalyse. *Het drama van het begaafde kind* maakte haar wereldberoemd.

In haar boek beschrijft Miller hoe ouders, en in het bij-

zonder moeders, vaak ‘noodlijdend’ zijn, dat wil zeggen dat ze ernaar streven hun eigen behoeften te bevredigen in plaats van zich beschikbaar te stellen aan de behoeften van hun kind. Doordat ze niet echt in staat zijn liefde te geven, dragen ze hun noodlijdende situatie onbewust over op hun kinderen, die bezig zullen zijn zich aan te passen aan de verwachtingen van de ouders en daardoor worden belemmerd in hun vrije ontwikkeling. Gevoelens worden geblokkeerd en moeten plaatsmaken voor die van de ouders, of voor wat ze worden geacht te voelen. Tenzij kinderen in staat zijn dit van zichzelf in te zien, en zich op die manier van de smet kunnen bevrijden (een zware opgave), worden ook zij noodlijdend.

De theorie, of althans het omschreven effect, klinkt herkenbaar voor wie Tubbing's boeken leest. Hij was een herrieschopper die niet mee wilde gaan in conventies, zich niet wilde aanpassen aan wat binnen het gezin van hem verwacht werd. De voornaamste verwachtingen waren dat hij mee zou lopen in het gareel, zijn best zou doen op school en geen problemen zou maken. In deze tijd zou hij misschien met de diagnose ADHD of hoogbegaafdheid extra aandacht krijgen en als uitzonderlijk geval worden gezien, toen was de overtuiging dat hij zich door middel van straf zou leren aan te passen. In de tijd dat hij opgroeide was er geen ruimte en begrip voor eigenzinnigheid, laat staan voor verdieping in eventuele persoonlijkheidsstoornissen. Hij werd getypeerd als lastig, brutaal en onhandig. Met dat beeld van zichzelf is Wim Tubbing zijn leven lang blijven worstelen.

Wel wordt hij in de loop van zijn leven milder. Hij probeert zich in te leven in anderen en de manier waarop zij bepaalde gebeurtenissen hebben beleefd, lijkt zich voor het eerst te realiseren dat die andere beleving überhaupt bestaat. Hij begint regelmatig contact met zijn familieleden te zoeken. Maar voor de meesten van hen is het al te laat. Zelfs op